

У НОВОМЕ САДУ У ПЕДЕЉУ 17. ЈАНУАРА 1882.

ГОДИНА VIII.

ПОЗОРИШТЕ

БРОЈ 36.

УРЕЂУЈЕ А. ХАДИЋ.

Излази свагда о дану сваке представе на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. — Претплата се шаље администрацији „Позоришта“, у матичном стану, у Новом Саду.

НЕШТО О ДРАМСКОМ ПЕСНИШТВУ.

(Свршетак.)

Што рекосмо о предмету, облику, о језику у драми у опште, то ваља нарочито за трагедију, која нам само важне сукобе живим енергичним језиком (обично стихом) сме приказати.

Драма у ужем смислу или позоришна игра је онај песмотвор, у ком нам се приказује знаменит чин било из прошлости било из обичног живота, борба знаменита јунака против знаменитих сила, које на послетку јунак победи.

И ту се тражи савршеност, важност, доследност песмотвора, и ту је сав развитак као у трагедији, само што је окрет и катастрофа дружија.

У трагедији се окреће радња на несрећу, у позоришној игри на срећу јунакову. У трагедији пропада јунак у катастрофи, у позоришној игри побеђује.

Комедија је драмски песмотвор, који нам приказује сукоб између две противности, које се мирно реше, а никоме на штету.

Противност (контраст) је даље душа комидије.

И у комедији има јунака. И он се бори, и он надвлада, али је та борба зачињена хумором и досетком, а сам чин по себи није тако узвишен и знаменит, као што је то у озбиљној драми.

Сукоб комични са свим је друге природе него озбиљни. Лудорија, слабост, мања (унутрашња) заплећу се онде. Случај (али не елементарни) може у комедији преокренuti радњу, досетљива мрежка може овде из потаје заплести радњу, брзе, ненадане згоде могу решити чвор као из заседе.

И у комедији се тражи јединство, али то јединство није тако строго и доследно, као што је то у озбиљној драми. Живи, здрави хумор, оштра досетка је оно средство, које оживљава радњу у комедији.

Без хумора, без досетке нема комедије.

Свет мора се развијати у комедији пуним хумором, као светлост кроз призму у шарене боје. Жива досетка мора пратити целу радњу. Свет се развезује пред нама у саме контрасте, који се на послетку сложе у мирну целину.

Али простота није хумор, будалаштина није досетка. Ненадани слепи случај не сме бити јединим покретачем комедије, као што ни карикатура не сме бити основ комичним карактерима.

По своме предмету и изведењу може бити комедија фантастична или реалистична.

Фантастична комедија (нарочито старогрчка) освојила је својим предметом све одношаје јавнога и културнога света, његове мане. И песник, кад их преточи у комедије, може им придржити карактере, мотиве, створове, који су плод његове фантасије, који стоје ван обичног живота људског, а кад сложи тако небо, земљу, пакао, људе, богове, животиње, састави низ контраста пун драмског ефекта.

Такве врсте су аристофанове „Жабе“, „Птице“, „Облаци“.

Или песник оживљава фантасијом природне силе, ствара виле, виљенаке, кепеце, те их саставља и изменја у комичној радњи са реалним светом.

Од те врсте су и романтичне фантастичне комедије шекспирове као н. пр „Летњи сан“, „Зимска прича“.

Реалистична комедија прве своје предмете из реалнога света, похвата мање или лудорије појединача, али такве, које су опште, те их животом сликом приказује свету.

Већ у Грка истакли су се тајни типови. По њима и у Латина и у целом осталом свету.

У реалистичној комедији може смешни сукоб настати по ситуацији или заплету, и то у сплет-

карској комедији у карактеру јунака, и у карактерној комедији.

У сплеткарској комерији, коју су Шпањолци створили, а у којој су Французи највећи вештаци, иду различите особе за својом цели, или све за једном, или различите особе за противном, и по томе настаје међусобно такмење, борба пуша хитрине и доскочица, где једна особа не да другој да до цели дође, те се радња све то јаче заљеће, а досетљивим, ненаданим, али ипак природним начином решава.

Карактерна комедија оснива се на комичном сукобу карактера са самим собом и са светом. Лажа, претваралица, хвалисавац, тврдиц, помодарка, гизделин, сухопарни научењак: типични су карактери те врсте.

Молијеру у тој струци нема паре.

Ту мора песник добро да пази, да не персонификује апстрактну ману, већ да ману покаже у карактеру живе човека.

Историчка комедија на послетку први своје предмете из комичних сукоба у повесници.

Језик у шаљivoј игри мора бити јасан, жив, карактеристичан. Карактери оштри, природни.

Комедија може се писати у стиху и у прози, али је свакако слободна проза згоднија.

Побожна игра приказује нам у драмском облику чин побожног садржаја, а пастирска игра чин из живота пастирскога.

У осталом побожна игра, која се развила из мистерија средњег века, пристаје уз драму или трагедију, премда су то често прости диалози без правог јединства и радње.

Драма се може говорити, али се може и певати уз музику.

Цевану драму зовемо опером, где монолог замењује арију, дијалог речитатив, те се додаје и укупно певање, збор.

Трагедији и драми одговара озбиљна, комедији комична опера, лакридији оперета.

Мелодрам је на послетку краћа драмска песма, коју особе на измене говоре, али им говор прати карактеристична музика.

ЖИСТИЋИ

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ

„Окаљано поштење“, карактерна слика у 3 чина, написао Борман Риген, превео С. Рајковић, представљено је у нас први пут у уторак 12. јануара о. г.

Нема за цело ништа лепшега ни пријатнијега за рецензента позоришнога, него кад му се даде прилика, да крајем представе сме рећи: данас сам задовољан; задовољан сам и са представом, и са делом, а и са публиком. Тешко је заиста све ово саставити, те зато се ређе и чују гласи задовољства од стране решетара позоришних дела и глумачких представа. Крајем приказа „Окаљаног поштења“ могли би смо рећи, да смо били више задовољни него нездадовољни. Но на да замерамо и да хвалимо.

Поштени и честити творничар Роберт Велс окаљао је своје поштење тиме, вели Риген, што се жртвовао за оца, кад је овај проневерио касу неке банке. Он је оцу, опет као благајнику, из своје касе дао да подмири окрњен новац, па комисија нађе, да у њега нема, колико треба. Он буде тужен и осуђен на две године затвора Иадрији то, дође за тим и оженит се Каролином, кћерком Анджејом Ренцијуса, али јој о своме затвору није ништа рекао. У затвору је био са злочинцем Баранским. Овај му препоручио жену и дете. Жена је умрла а дете, кћер Клару, узео је Роберт к себи и државао је као своје дете. Она је већ одвркла па лепа, па бајна и у њу се заљубљују у један мах двоје: стари пензионар капетан Франц Ренцијус и морнарски официр Густав Рол. Овде почиње ово дело на бини, а да буде каква год прилика за љубав, баш је рођен дан Робертовој жене. Што овде на бројасмо, приповеда се мало по мало пред публиком. То су тешке и немиле усномене. Приповедање је главна

ствар кроз цело дело, радње, акције је мало. Читаве три радње баве се тиме, како Роберт неда кћер Баранском Густаву, како се чува, да се са Баранским не састане, како се боји, да га овај не ода, јер из таванице пуштен, помилован је. Но Барански га је одао пре него што се и надао. Жена му сад хоће, да се растави од њега, да га остави, и једва их капетан измири. То је све; и наврно, да се официр и Клара узимају.

Кад се запитамо сада, па чиме је то тако окаљано Робертово поштење? Тиме, што је оца заклонио, ма да се овај опет за то убие? Та то ваљда није непопшено толико. Тиме, што је притајао, да је затворен био? Та сваки крије своју срамоту. Не налазимо довољно разлога, да се тако пошчење тиме даде окаљати, а најмање узрок дајемо жени му, да се за то хоће да раставља. Еривица нека јесте у томе, што јој за осам година није о томе ништа рекао, кад га ја тако болело, тако тиштало, да је сваком приликом, кад год би се ма којим начином сетио, у јарост долазио те беснијо. Па тиме још мање дозвољавамо, кад се у комаду непрестанце говори, како је поштен, па како човечно са раденицима поступа.

Па питати морамо даље, зашто се Роберт противи толико оцу Кларином, те не ће да му рођену кћер покаже, шта се боји; па тим ире треба да му је покаже, што га Барански беди, да ју је унесрећи.

Са делом не можемо баш задовољни бити, па још кад се узме у обзир, да је пуно тужних, жалосних сцена, сцена, које су кадре сузе натерати, а не знаш ни сам зашто, јер психолошки се растумачити не да. Али са представљањем морамо задовољни бити. Истина први се

пут представљало, али је тајко ишло, рекли би да све веје. Велике је заслуге, велика признања заслужно овога вечера г. Лукић као творничар Роберт. Г. Лукић показао се баш момачки: оне муке претрпти и онеч жив остати, то је много; јесте дошло је до пинштоља већ! Роберт је поштен сада, али га савест гризе; не-пријатна је, грозна је успомена на две године затвора; Роберт је весео, али читати можеш на лицу му, да га нешто тишти, да се сам собом бори, па да већ бесните почиње, што је г. Лукић до ситнице лепо извео. Па тако је било и кад већ у очајању граби пинштољ и у прса ушире, но га онеч спушта. Па како је мно овај поглед, како су благе оне речи, кад о пођен дану своје жене даје раденицима по дана одмора, а све им плаћа. Постепено се развија и беснило и јарост у сцени са Баранским, док не доспе до вршака. Речју са представом г. Лукића мора сваки задовољан бити, па и маска му је проплипла лепо. У будуће нека му буде само ход млађи и кретање у нешто живље. — Достојно уз мужа пристала му је и жена Каролина у лицу г. Ружићке, и заслужила је наше признање у потпуној мери. — Гђца Л. Хаџићева се овога вечера одликовала природном и лепом игром; мишљење је опште, да је она овога пута сама себе превазишла — Г. Ружић је такође вештачки извео Баранског, тога, да га назовемо „злодјеја“, кога ни дванаест година тавновања нису памети научиле. Нарочито у призору са ћерком својом, када је оставља, а не казва да јој је отац — држнује њас до суза. — Г. Добриновић је као капетан Франц био јунак онде, где не треба, а где би требало кукавица. Врло је вешто прелази из једнога контраста у други. И његова представа се допала и овога вечера, као и сватда. — У овој сцени беху ангажовани још г. Банковић (Ангел Ренцијус), г. Димитријевић (Густав Рол), г. Јовановић (Милер, пословоја са кратки рукави), гђца Адамовићева (собарица) и г. Рашић (слуга). Сви су они према улогама и према сплавама, приказивали и приказали, међу њима особито се одликовао Димитријевић добро промишљеном игром својом.

Са публиком овога пута и задовољни смо и незадовољни. Задовољни смо, што се искушила прилично у лепом броју; а незадовољни за то, што је незадовољна и са донета вештом представом наших глумача. Или зар се ту не показује нека равнодушност, кад се представи комад тако, да би требало све представљаче одликовати, а новосадска публика не да не одликује ниједног, него не да ни знаци од себе о своме задовољству. Ми штемо, сви шту, да се представља лепо, да се улоге уче, а овамо, кад се представи лепо, ни длан о длан. Тиме се неподстиче у глумцима и глумицама воља на рад. *Dixit et salvavi animam meam.*

С. М.

П О З О Р И Џ Т Е.

* (Мађарски листови о „Љубавном писму“ Косте Трифковића)

,Ноп“ пише:

„Дакас смо гледали у народном позоришту први пут шаљиву игру Косте Трифковића „Љубавно писмо“. Главна мисао те шаљиве игре позната је у различитим варијацијама, али је у изради показао писац велику ум-т-

ност. У целини забавља те та шаљива игра дosta добро, и недељној публици даје се прилика, да се по својој драгој вољи насмеје. Мана је тој шаљивој игри, што се с почетка цјело развија и тек при свршетку постаје све занимљивија. Публика је лепо примила ту новину и бурним пљескањем одликова је све представљаче.“

„Ellenőr“ вели:

„У народном позоришту данас је давано „Љубавно писмо“, та шаљива игра Косте Трифковића, коју је „Матица српска“ наградила из фонда накног. У тој шаљивој игри има дosta шале, и јако комичних ситуација, међу које долази нарочито и оно место, када Видићка и Дражићка не ће да верују Евици и њеној исповести. У то искушава сакат: четири, пет, шест, а Милан се појављује на вратима, изговарајући се, да је дошао „са свим случајно“. Сви на позорници ударе у смех, па то прихваћа и публика и удара у бурно пљескање. Томе призору, па љубомори дражићкињи и видићкињи и самртном страховању дражићевом публика се од срда смејала, а од тога више не може се ни тражити од скромне блу-ете, која не ће нашта више да буде него што је.“

„Egyetérítés“ пише:

„Данас су давали „Љубавно писмо“, шаљиву игру Косте Трифковића, који је сувише рано умръ. То је шаљива игра „малих забуна“. Добра воља из тог комада прелази и на саме гледаоце. На позорници се много смеју, а смех са позорнице наводи на смех и гледаоце. То је шаљива игра од оне врсте, о којој Немци веле да је у њој све „gemüthlich“, а израђена је хумором Родерика Бенедикса. Та шаљива игрица има и ту добру страну, да никако не допушта, да ти је и на часак само дуго време. Што је тај комад тако лепо успео, може се припесати и изврсној игри наших глумаца у скупу и посебици.“

„Függetlenség“ пише:

„Шаљива игрица, коју смо данас гледали у народном позоришту, може бити да је први књижевни производ српски на позорници мађарској. Писац јој је Коста Трифковић, који је сувише рано преминуо, а награду је добила та шаљива игрица од „Српске Матице“. По њој не можемо још пресудити какве су књижевне прилике у Србији, али се по тој малој блути може видити, да јој је писац имао дара, да је био весељи и да је досетљив.“

За тим опшпроја приповеда садржину, па онда наставља:

„Вајредно добром вољом приказали су комад сви глумци: Берчењи и Лендвајиница (доктор и докторка), Надаји и Молнарка (Дражић и Дражићка), Пшрошка Палотајијева (Евица), Михаљчи (Милан). Глумци су још узели дивне српске маске, те су и тиме помогли, те је комад тако добро приказан. Било је тапшања и смеха дosta, и та ће шаљива игра прибавити позоришној публици још дosta забавних вечери. Само би драматургу вазжало да језик у тој шаљивој игри мало дотера, јер су преводиоци овде онде показали, да са мађарским језиком стоје на ратној пози. Ако Србии и не волију Мађара, а Мађар опет Србине, али бар на пољу граматике не треба да школе једно другом.“

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

36. ПРЕДСТАВА.

ВАН ПРЕТИПЛАТЕ.

У КОРИСТ ПОЗОРИШНЕ ДРУЖИНЕ.

У НОВОМЕ САДУ У НЕДЕЉУ 17. ЈАНУАРА 1882.

ПРВИ ПУТ:

РАТ У МИРНО ДОБА.

ШАЉИВА ИГРА у 5 чинова, НАПИСАО МОЗЕР и ШЕНТАН, по немачком прерадио
БРАНКО М. ЈОВАНОВИЋ.

ОСОБЕ:

Ђока Спасић, богаташ	Милосављевић.
Смиљка, жена му	Д. Ружићка.
Даница Комаров, његова нећака	М. Рајковићка.
Стевка Берићева, њена другарица	Л. Хадићева.
Сима Чигрић, варошки саветник	Р. Поповић.
Софија, жена му	Ј. Поповићева.
Јелка, њихова кћи	Б. Хадићева.
Драгић, генерал	Лукић.
Душан Симић, потпоручик, генералов побочник	Димитријевић.
Гавра Јаснић, војни лекар	Ружић.
Макса Недић, потпоручик	Добриновић.
Пера Пилулић, апотекар	Динић.
Цветко, слуга Душана Симића	В. Поповић.
Јован, слуга }	Јовановић.
Јула, куварка } код Спасића	С. Димитријевићка.
Перса, собарица	Д. Адамовићева.

Збива се у већој вароши, у данашњем времену.

За овај комад набављена су и зготовљена нова војничка одела.

Према лепој цели примају се и добровољни прилози са захвалношћу.

Улазнице могу се добити у позоришној писарници од 9—12 сахата пре подне и од 3—5 сахата после подне, а у вече на каси.

Ко од наших поштованих претплатника жељи своје место задржати и за ову представу, нека се изволи тога ради пријавити у позоришној писарници најдаље до 11 сахата пре подне.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК ОКО 10 САХАТА.